

Г.О. СЛАБКИЙ¹, В.В. ШАФРАНСЬКИЙ², О.О. ДУДИНА¹

ІНВАЛІДНІСТЬ ДІТЕЙ ЯК ПРОБЛЕМА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я: ПРОФІЛАКТИКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

¹ДУ «Український інститут стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров'я України»,
м. Київ, Україна

²Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

Мета: вивчити та проаналізувати стан інвалідності дітей в Україні з позиції необхідності профілактики інвалідності дітей та забезпечення їх реабілітації в умовах системи громадського здоров'я.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали дані галузевої статистичної звітності за період 2011–2015 рр. У ході дослідження використано статистичний та бібліосемантичний методи.

Результати. Станом на 31.12.2015 р. в Україні налічувалося 153547 дітей-інвалідів. Зареєстровано зменшення поширеності інвалідності з 207,6 на 10 тис. дітей віком до 18 років у 2011 р. до 201,6 у 2015 році. Первинна інвалідність за цей період зменшилася з 23,4 до 21,6 на 10 тис. дитячого населення. Найбільш інвалідизуючими хворобами є природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії, розлади психіки та поведінки і хвороби нервової системи. Показники інвалідності дітей мають суттєві відмінності за регіонами.

Висновки. У вирішення питань профілактики інвалідності дітей та реабілітації дітей-інвалідів має значний внесок зробити система громадського здоров'я, яка сьогодні формується в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвалідність дітей, показники, поширеність, тенденції, профілактика, реабілітація.

Інвалідність дитячого населення є однією з найбільш актуальних проблем, оскільки вона є медичною, соціальною, психологічною, економічною проблемою і має державне значення [1]. Піклування суспільства про інвалідів дитинства триває довгі роки [6].

Значущість проблеми інвалідності з дитинства також обумовлена тим, що майже у 25% інвалідів у віці до 50 років інвалідизація обумовлена захворюванням, перенесеним у дитинстві. Дитяча інвалідність є найбільш чутливим індикатором якості життя населення, інтегруючи усі негативні сторони сучасності і побічно характеризуючи рівень розвитку усіх сфер життєдіяльності суспільства [3;5]. Питання дитячої інвалідності стають усе актуальнішими в умовах стрімкого наростання проблем соціального розвитку, розтрати людського потенціалу, розбалансованості міжособових стосунків, військових дій на сході України і показують необхідність пошуку рішень як медичного, так і соціального характеру, на якісно новому рівні [2;8].

Актуальність проблеми профілактики інвалідності з дитинства і забезпечення ефективної реабілітації цих контингентів інвалідів зумовлена тим, що упродовж останніх років в Україні уперше інвалідами впродовж року стають близько 17 тис. дітей, а серед усього дитячого населення діти-інваліди складають 2,0–2,1% при орієнтовному показнику в інших країнах 2,5%. Переважна більшість із них

зберігають статус інваліда у подальшому житті, що суттєво впливає на проблему збереження працездатності та обороноздатності нації [4;7].

Мета роботи: вивчити та проаналізувати стан інвалідності дітей в Україні з позиції необхідності профілактики інвалідності дітей та забезпечення їх реабілітації в умовах системи громадського здоров'я.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали дані галузевої статистичної звітності за період 2011–2015 років. У ході дослідження використано статистичний та бібліосемантичний методи.

Результати дослідження та їх обговорення. Показник інвалідності дітей можна вважати концентрованим відображенням успішності суспільства, соціальної захищеності та рівня і якості здоров'я підростаючого покоління. Він найбільш яскраво ілюструє різке зниження у дітей функціональних можливостей організму, реакцій пристосування і захисту. Позитивна тенденція стану поширеності хвороб дитячого населення, поліпшення якості медичної допомоги дітям зумовили зменшення поширеності інвалідності з 207,6 на 10 тис. дітей віком до 18 років у 2011 р. до 201,6 у 2015 році. Первинна інвалідність за цей період зменшилася з 23,4 до 21,6 на 10 тис. дитячого населення (рис. 1).

Загальна чисельність дітей-інвалідів упродовж останніх п'яти років зменшилася на 21,6 тис. і у 2015 р. становила 153547 осіб, або 2,02% від загальної кількості дітей. За розрахунками Євро-

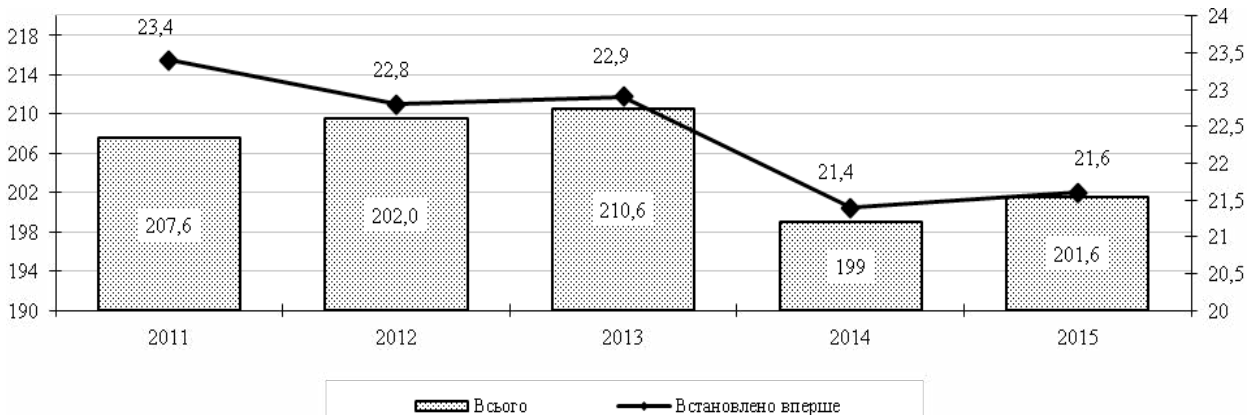

Рис. 1. Поширеність інвалідності серед дітей 0–17 років в Україні у 2011–2015 рр. (на 10 тис. відповідного населення)

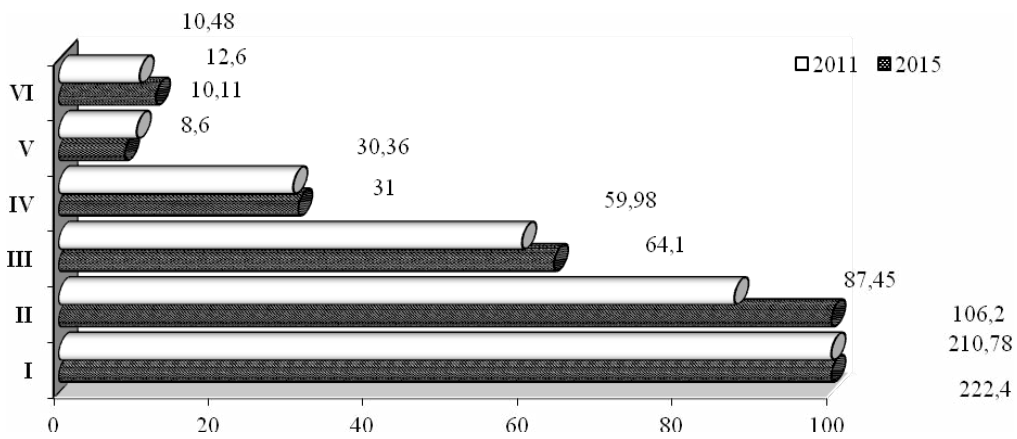
пейської Академії Дитячої Інвалідності, в Україні очікується понад 200 тис. дітей-інвалідів віком до 18 років, з них до 80 тис. з важкою інвалідністю.

Порівняння даних вітчизняної та міжнародної статистики свідчить про те, що в Україні завищені вимоги до встановлення інвалідності. При повному використанні прав, наданих Законом України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» до 2016 року» №1065-VI від 05.03.2009, спільним наказом МОЗ, Мінпраці та соціальної політики, Міністерства фінансів України від 08.12.2001 №454/471/516 «Про затвердження переліку медичних показань, що дають право на одержання соціальної допомоги на дітей-інвалідів до 16 років» та наказом МОЗ України від 11.07.2005 №342 «Про внесення змін до наказу МОЗ України від 04.12.2001 №279 «Про затвердження порядку видачі медичного висновку про дитину-інваліда віком до 16 років», число дітей-інвалідів має значно зростати. Ці тенденції притаманні будь-якій цивілізованій державі, бо на перше місце

ставиться збереження життя усім дітям. Така постановка проблеми правильна, оскільки дає можливість упорядкувати статистичні дані щодо дитячої інвалідності, збільшити число сімей, охоплених соціальною допомогою, і зумовити точніше планування медичних і медико-соціальних програм щодо створення служб реабілітації та відновного лікування.

У 2015 р., як і в попередні роки, відмічалось коливання показника загальної інвалідності від 254,3 на 1000 дітей віком до 18 років у Чернігівській, 248,2 у Київській, 144,7 у Житомирській, 239,1 у Рівненській, 231,4 у Вінницькій областях до 166,4 в Одеській, 185,6 у Херсонській, 186,6 у Луганській областях.

Проведений нами спеціальний аналіз частки інвалідів серед загальної кількості хворих дітей у розрізі класів хвороб у 2013 р. і у 2008 р. засвідчив, що найбільш інвалідизуючими хворобами є природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії, розлади психіки та поведінки та хвороби нервової системи (рис. 2).

I – Природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії	IV – Хвороби вуха та соскоподібного відростка
II – Розлади психіки та поведінки	V – Хвороби ока та його придаткового апарату
III – Хвороби нервової системи	VI – Усього по Україні

Рис. 2. Частка дітей-інвалідів у загальній кількості хворих дітей в Україні у 2011 і 2015 рр. (%)

Так, в середньому на 1000 зареєстрованих захворювань у дітей у 2011 р. припадало 10,5 інваліда, у 2015 р. – 12,6. Несуттєві відмінності і динаміки частоти інвалідів серед зареєстрованих захворювань у розрізі класів хвороб – природжених аномалій, хвороб вуха, ока, нервової системи, розладів психіки та поведінки. У 2015 р., як і у 2011 р., найбільше інвалідів зареєстровано серед дітей з природженими вадами розвитку – 222,4 та 210,78 на кожну тисячу зареєстрованих захворювань відповідно, розладами психіки та поведінки – 106,2 та 87,4 відповідно. До найменш «інвалідизуючих» хвороб можна віднести хвороби ока, при яких на 1000 зареєстрованих хвороб припадає біля 8,6–10,1 інваліда. Отримані нами дані кореспондуються з даними публікацій, у яких розглядаються проблеми інвалідизації дитячого населення, і свідчать про необхідність посилення первинної профілактики захворюваності дітей та удосконалення надання медичної допомоги дітям із важкими інвалідизуючими хворобами.

У структурі інвалідності дітей упродовж 2011–2015 рр. серед причин, внаслідок яких діти стають інвалідами, перше місце посідають природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії (29,13–31,3%), друге – хвороби нервової системи (18,9–17,0%), третє – розлади психіки та поведінки (15,5–14,0%).

Як видно на рис. 3, у цілому зміни у структурі причин інвалідності були незначними – спостерігалася виражена тенденція до зменшення хвороб нервової системи, розладів психіки та поведінки, хвороб

вуха та соскоподібного відростка при тенденції до збільшення у структурі причин питомої ваги природжених вад розвитку, деформацій та хромосомних аномалій.

Динаміка інвалідності за віковими групами збігається з динамікою поширеності хвороб у дітей відповідних вікових груп – збільшення з віком. Як і в попередні роки, у 2015 р. відмічається зростання інвалідності залежно від віку: з 76,4 на 10 тис. відповідного населення серед дітей 0–2 років до 163,9 серед дітей 3–6 років, 256,3 серед дітей 7–14 років та до 269,1 серед дітей підліткового віку. Зростання інвалідності з віком притаманне зростанню її за усіма причинами.

У динаміці за проаналізований період зросла інвалідність лише серед дітей віком 7–14 років з 222,0 на 10 тис. відповідного населення у 2011 р. до 256,3,0 у 2015 р., а серед дітей інших вікових груп – зменшилася (рис. 4).

Станом на 31.12.2015 р. в Україні налічувалося 153547 дітей-інвалідів та зареєстровано 12267123 хвороби, у середньому на 100 захворювань припадало 11,6 інваліда. Враховуючи однакову важкість перебігу захворювань у дітей в різних регіонах, логічно припустити, що розбіжності цього показника в розрізі регіонів незначні.

Проведений нами аналіз засвідчив суттєві розбіжності у співвідношенні зареєстрованої кількості хвороб та інвалідів у різних регіонах (рис. 5). Діапазон частоти інвалідів серед зареєстрованих захворювань коливався в розрізі регіонів від 9,0 на 1000 захворювань у м. Києві, 10,3–10,4 у Київ-

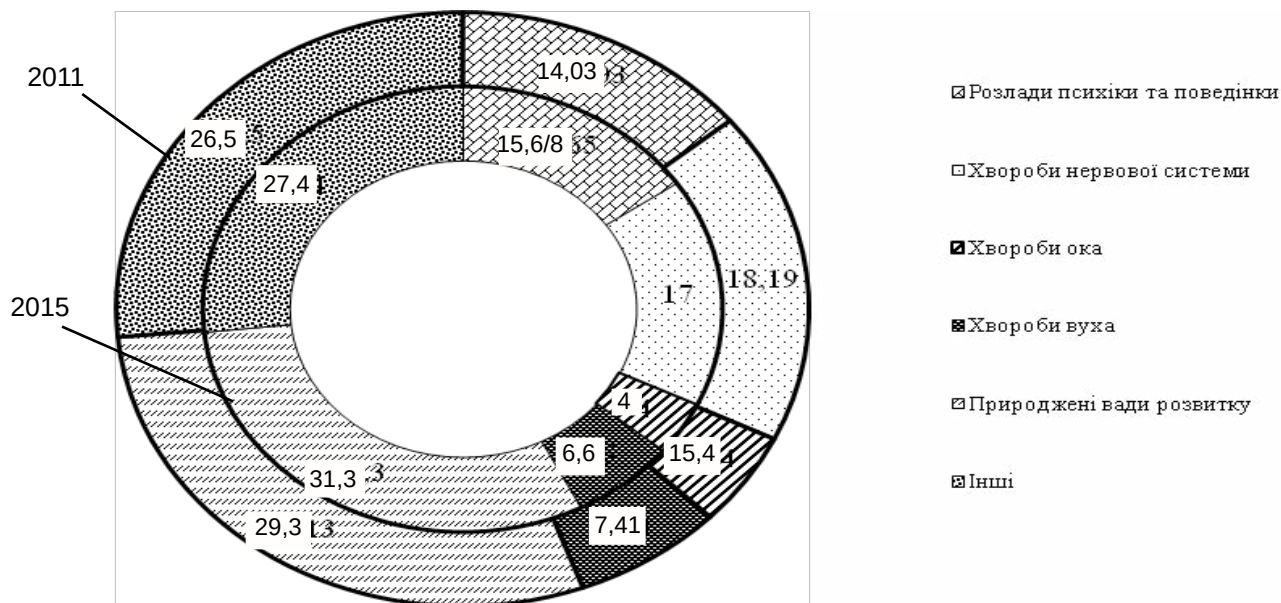

Рис. 3. Динаміка структури інвалідності дітей віком 0–17 років включно в Україні у 2011 та 2015 рр. (%)

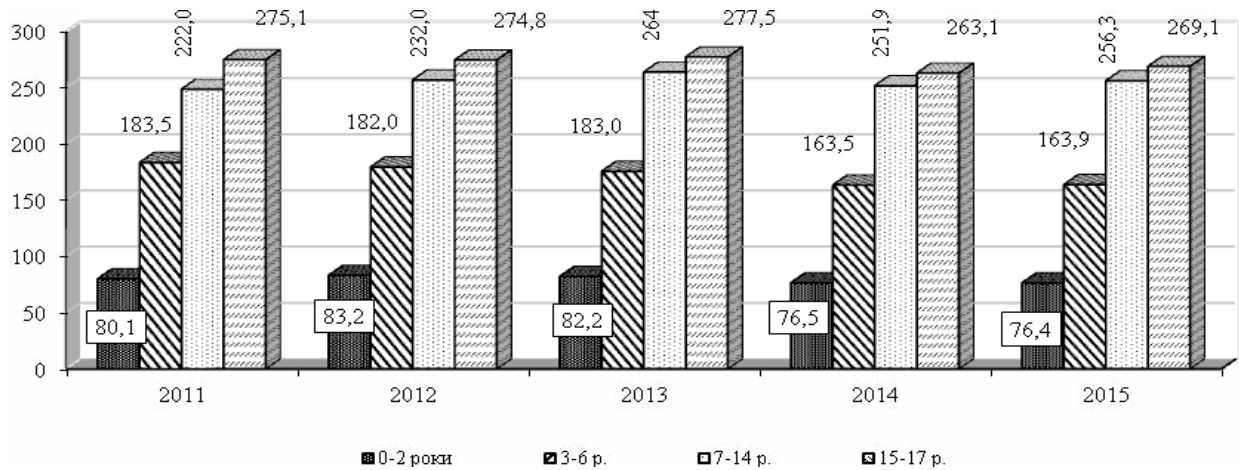

Рис. 4. Динаміка інвалідності дітей окремих вікових груп в Україні на 10 тис. відповідного населення, 2011–2015 рр.

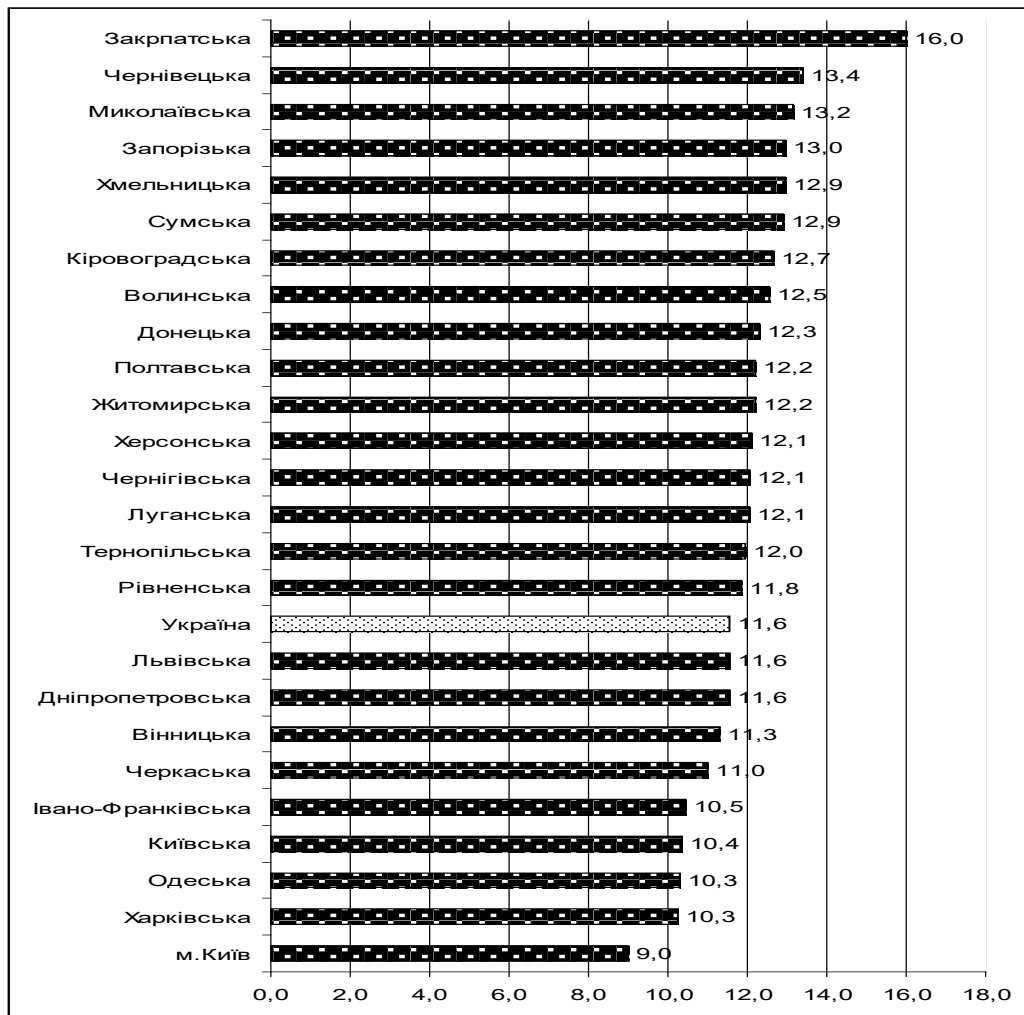

Рис. 5. Співвідношення зареєстрованої кількості хвороб та інвалідів у розрізі регіонів у 2015 р. (кількість інвалідів на 1000 хвороб)

ській, Харківській і Одеській областях до 16,0 у Закарпатській, 13,4–13,2 у Чернівецькій та Миколаївській областях.

Отримані дані вказують на доцільність проведення тематичних клінічних аудитів із первинної профілактики захворюваності та якості медичної

допомоги дітям із важкими інвалідизуючими хворобами у Закарпатській, Чернівецькій та Миколаївській областях.

Слід зазначити, що в Україні не отримала належного розвитку позиція експертів ВООЗ і провідних вітчизняних авторів, що вирішення проблеми

погіршення здоров'я дітей, зокрема попередження інвалідності, не має замикатися на службах охорони здоров'я і реабілітації, а слід залучати до їх вирішення інші відомства, громадські організації, міжнародні проекти.

Висновки

Ситуація з інвалідністю дітей в Україні свідчить про необхідність структурної перебудови системи надання медичної допомоги на користь первинної ланки, раціоналізації стаціонарної та спеціалізованої медичної допомоги шляхом запровадження міжнародних стандартів лікувальної діяльності в умовах єдиного медичного простору. Водночас зміцнення педіатричної служби слід поєднати з розвитком профілактичної медицини та формуванням мотивації населення до збереження та зміцнення здоров'я.

Крім того, факторна детермінація основних причин дитячої інвалідності зумовлює доцільність

формування основних напрямків та програм зі зниження інвалідності дітей. Це, насамперед, подальший розвиток служб медико-генетичного консультування, планування сім'ї, поліпшення якості медичного догляду новонароджених із низькою і дуже низькою масою тіла при народженні, організації служби медико-соціального патронажу в сім'ях високого соціального ризику. З метою підвищення батьківської компетенції необхідно тактовно й обережно формувати об'єктивне уявлення про наявний у дитини дефект і можливі його наслідки.

У вирішення питань профілактики інвалідності дітей та реабілітації дітей-інвалідів має значний внесок зробити система громадського здоров'я, яка сьогодні формується в Україні.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності реабілітації дітей-інвалідів.

Список літератури

1. Глобальная стратегия охраны здоровья женщин и детей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.who.int/pmnch/activities/jointactionplan/20100910_gswch_russian.pdf. – Название с экрана.
2. Дудіна О. О. До стану здоров'я дитячого населення / О. О. Дудіна, Ю. Ю. Габорець, У. В. Волошина // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – № 3. – С. 10–11.
3. Дудіна О. О. Ситуаційний аналіз стану здоров'я дитячого населення / О. О. Дудіна, А. В. Терещенко // Вісник соціальної гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2014. – № 2. – С. 49–57.
4. Європейська база даних «Здоров'я для всіх» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euro.who.int/hfad>. – Назва з екрану.
5. Мировая статистика здравоохранения. 2012 год. – Женева : ВОЗ, 2013. – 176 с.
6. Моїсеєнко Р. О. Оптимізація системи надання медичної допомоги дітям і матерям в Україні: реалії і перспективи : монографія / Р. О. Моїсеєнко. – Київ : Логос, 2013. – 232 с.
7. Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні за 2013–2014 роки. – Київ : ЦМС МОЗ України, 2015. – 328 с.
8. Стан здоров'я дітей 0–17 років включно за 2015 рік (аналітично-статистичний довідник) / Центр медичної статистики МОЗ України. – Київ, 2016.

ИНВАЛИДНОСТЬ ДЕТЕЙ КАК ПРОБЛЕМА ОБЩЕСТВЕННОГО ЗДОРОВЬЯ: ПРОФИЛАКТИКА И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ

Г.А. Слабкий¹, В.В. Шафранский², Е.А. Дудина¹

¹ГУ «Украинский институт стратегических исследований МЗ Украины», г. Киев, Украина

²Национальный медицинский университет им. А.А. Богомольца, г. Киев, Украина

Цель: изучить и проанализировать состояние инвалидности детей в Украине с позиции необходимости профилактики инвалидности детей и обеспечения их реабилитации в условиях системы общественного здоровья.

Материалы и методы. Материалами исследования стали данные отраслевой статистической отчетности за период 2011–2015 гг. В ходе исследования использованы статистический и библиосемантический методы.

Результаты. По состоянию на 31.12.2015 г. в Украине насчитывалось 153547 детей-инвалидов. Зарегистрировано уменьшение распространенности инвалидности с 207,6 на 10 тыс. детей в возрасте до 18 лет в 2011 г. до 201,6 в 2015 году. Первичная инвалидность за этот период уменьшилась с 23,4 до 21,6 на 10 тыс. детского населения. Наиболее инвалидизирующими болезнями являются врожденные пороки развития, деформации и хромосомные аномалии, расстройства психики и поведения и болезни нервной системы. Показатели инвалидности детей имеют существенные отличия по регионам.

Выводы. В решении вопросов профилактики инвалидности детей и реабилитации детей-инвалидов должна сделать значительный вклад система общественного здоровья, формирующаяся сегодня в Украине.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инвалидность детей, показатели, распространенность, тенденции, профилактика, реабилитация.

DISABILITY OF CHILDREN AS A PROBLEM OF PUBLIC HEALTH: PREVENTION AND EFFECTIVE REHABILITATION

G.O. Slabkiy¹, V.V. Shafranskiy², O.O. Dudina¹

¹PE «Ukrainian Institute of Strategic Researches MHC of Ukraine», Kyiv, Ukraine

²Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Goal of study: to consider and analyze the state of disability of children in Ukraine from the position of the necessity of children's disability prevention and providing their rehabilitation the frames of the system of Public health.

Materials and methods. The data of branch statistical reports for the period of the years 2011–2015 were used as material for study. Statistical and bibliosemantic methods of study were used in the course of research.

Results. To 31.12.2015 there were 153547 disabled children registered in Ukraine. Reduction in the prevalence of disability among the children under 18 years of age was registered in 2015 to 201.6 comparing to 207.6 in 2011. The primary disability for the period decreased from 23.4 to 21.6 per 10 thousands of pediatric population. Congenital malformations, deformations and chromosomal abnormalities, mental and behavioral disorders and the diseases of nervous system are the most disabling diseases among children. Indices of the disabilities of children have significant differences by regions.

Conclusions. The system of public health which is currently formed in Ukraine has to make a significant contribution to the matter of prevention of disability and rehabilitation of disabled children.

KEY WORDS: **disability of children, indices, prevalence, tendencies, prevention, rehabilitation.**

Рукопис надійшов до редакції 20.10.2016 р.

Відомості про автора:

Слабкий Геннадій Олексійович – д.мед.н., проф., в.о. директора ДУ «Український інститут стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров'я України»; тел. служб.: +38(044) 576-41-19.

Шафранський Віктор Вікторович – к.мед.н. доц. кафедри менеджменту охорони здоров'я Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Дудіна Олена Олександрівна – к.мед.н., с.н.с., завідувач відділення охорони здоров'я матері і дитини ДУ «Український інститут стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров'я України»; тел. служб.: +38(044) 576-41-16.